

# Jogi melléklet

## A titkos kartellt feltáró résztvevő számára biztosított bírságkedvezmény az EK jogában

DR. VÍGH JÓZSEF FERENC

Ennek a dolgozatnak a címben körülírt kedvezmény ugyan a tárgya, bevezetesként azonban célszerűnek látszik – az összehasonlítás lehetővé tétele céljából is – a „bűnbánó” kartelltag előnyben részesítésének az *Egyesült Államokban* megvalósított formáját ismertetni. Az Európai Közösségben intézményesített gyakorlatnak ugyanis ez volt az előzménye, némiképp a modellje, de mindenképpen az ihletője.

Az USA kormányzata felismerve, hogy a *titkos megállapodáson* (*conspiracy*) alapuló (az Egyesült Államokban *bűncselekménynek minősülő*), rendkívül nehezen leleplezhető és bizonyítható titkos kartellek hatékony felderítése és leküzdése érdekében nem nélkülözhető, hogy az azokat feltáró résztvevőkkel szemben a bűnüldözésben – olykor amnesztia (*amnesty*) elnevezéssel is illetett – *enyheséget* (*leniency*) gyakoroljon, *elsőként* folyamodott a büntetés *mellőzése* kedvezményének garantálásához – ezzel *mutatis mutandis* követhető példát szolgáltatva a többi, hasonló gondokkal küzdő ország számára. (A példa – az eltérő jogi környezethez adaptálva – követésre talált Kanadában, valamint Németországban és az Egyesült Királyságban is.)

A gazdaságtudomány rámutat arra, hogy a kartellek természetüknél fogva sok esetben ingatagok. Életképességük nagymértékben függ attól a képességüktől, hogy létre tudnak-e hozni olyan ellenőrzési és megtorlási mechanizmusokat, amelyek a kartelltagok kedvét elveszik az „árulástól”. A részt vevő cégek piaci pozíciójuk, költség szerkezetük és általános stratégiájuk szempontjából sokszor nagyon különböznek egymástól. Ennek eredményeként ritkán egyforma valamennyi kartelltag számára az arra ható ösztönzés, hogy egy kartellben részt vegyen és *maradjon*, és ennél fogva egyes cégek a kartellel szemben a többiekénél elkötelezettebbek. [1]

Az 1890. évi *Sherman Act* 1. szakasza (15 U. S. C 1. §) tilalmat mond ki azokra a szerződésekre, szövetkezésekre és *titkos megállapodásokra*, amelyek ésszerűtlenül korlátozzák „a különböző államok közötti és az idegen nemzetekkel” folytatott kereskedelmet. (*Különböző államokon e helyütt az USA szövetségi államai* értendők.) Az 1. bekezdés megszegése a polgári jogba vagy a büntetőjogba ütköző magatartásként üldöz-

*Dr. Vigh József Ferenc, nemzetközi kereskedelmi jogi szakértő.*

hető. Az Egyesült Államokban a törzstellenes törvények érvényre juttatása két kormány-szerveknek: az Igazságügyi Minisztériumnak és a Szövetségi Kereskedelmi Bizottságnak tartozik a feladatkörébe, büntetőjogi szankciókat azonban csak az Igazságügyi Miniszte-rium és csupán azokban az esetekben követelhet, amelyek csupasz (*naked*) kereskede-lemkorlátozást, azaz olyan korlátozásokat jelentenek, amelyek *nincsenek ésszerűen alárendelve* valamely felek közötti *valódi gazdasági együttműködésnek* vagy más haté-konytágot fokozó tevékenységnek. (Példának okáért a legtöbb vertikális megállapodás-nak, így a licencia- és forgalmazási megállapodásnak, valamint egyes horizontális meg-állapodásoknak, például a közös vállalkozásnak.)

A *csupasz* kereskedelemkorlátozások, mint például az árrögzítés, a piacfelosztás és az egyéb kartelltevékenységek eleve (*per se*) jogellenesek, és ha büntetőfelelősségre vonásra kerül sor, a vállalat vádlottak 10 millió \$-ig, *vagy* a nyereség összegének kétsze-reséig, *vagy* a károsodás (*loss*) összege kétszereséig, az egyéni vádlottak pedig 350 000 \$-ig terjedő pénzbüntetéssel és három évig terjedő börtönnel büntethetők. (18 U. S. C. s. 3571 [d] [1996]) [2] (Az alábbi 4. pontban ismertetett esetben a *Hoffmann–La Roche* cég 500 millió \$ pénzbüntetést kapott.)

Azzal kapcsolatban, hogy vállalat is lehet vádlott, meg kell jegyezni, hogy az angol-szász jogrendszerű országok esetjogában a jogi személy büntetőjogi felelősségre vonása a XX. századra *általánossá vált*. [3]

A szóban lévő joganyagok büntetőjogi felelőssége Angliában és Írországban már a XIX. sz. vége óta *ismert*, Hollandia 1976-ban, Svédország 10 évvel később módosította ennek megfelelően a Büntető Törvénykönyvét.

A múlt század 90-es éveiben azután Norvégia (1991), Izland (1993), Franciaország (1994), Finnország (1995), Dánia és Szlovénia (1996), végül Spanyolország következett (1996). Ekkor készült el az Európai Közösséget károsító bűncselekmények elleni véde-lemre hivatott „*Corpus Juris*” *tervezete*, amely szintén *megengedi a szervezetek* büntető-jogi felelősségre vonását. [4]

Azzal a *hazai* fejleménnyel, hogy a jogi személlyel szemben alkalmazható büntető-jogi intézkedésekről jogszabály látott napvilágot, és pedig a nyilvánvalóan *több év múl-va*, a Magyar Köztársaságnak az Európai Unióhoz történő csatlakozásáról szóló nemzet-közi szerződést kihirdető törvény hatálybalépése napján *hatályba lépő*, az e dolgozat témájához szorosan nem kapcsolódó 2001. évi CIV. törvény formájában, nem kívánok részletesen foglalkozni. E jogszabályra csupán a figyelmet kívánom felhívni, mert olyan intézmény bevezetéséről rendelkezik, amely jogrendszerünkben eddig ismeretlen volt.

Sárközy Tamás jogászprofesszor egy nyilvános vitán kijelentette, hogy a csatlako-zást előkészítő jogharmonizáció terén – miként a KGST-érában – néha olyan stréber diákra hasonlítunk, aki többször túlteljesíti a feladatot. Újságírói kérdésre, hogy ezt mire alapozza – többek között – a következőket válaszolta: „Ez így sommás megállapítás, és legfeljebb néhány konkrét esetre igaz, az európai jogi normák átvétele hasznára van a magyar jogrendszernek. Mindazonáltal tény: a magyar jogtól és a hazai tradícióktól idegen elemek átvétele a kötelezően alkalmazandó normákon túl nehezen magyarázható. Ilyen például a jogi személyekkel szembeni büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény – a napokban fogadta el a parlament –, ami nem szerepel a kötelező joganyagban. Több uniós állam – például Németország – ellenállt, mi viszont nem.” [5]

Sárközy Tamás az egyet nem értésével különben nem marad egyedül. Tóth Mihály egyetemi tanárnak a Jogtudományi Közlöny 2001. július–augusztusi számában – tehát a

2001. évi CIV. törvény 2001. december 24-i kihirdetése *előtt* – megjelent tanulmánya már címválasztásában: „Mielőtt sebtében padot ácsolnánk a jogi személyiségű vádlotaknak ...” tükrözi szerzőjének véleményét. A tanulmány egyébként próbál odahatni, hogy „elhamarkodott kodifikáció helyett” szenteljünk „a problémának további, tényleges jelentőségéhez mért gondolkodási időt, és a velünk szemben támasztott »európai igényeket« immáron nem először félreértve és túlteljesítve” ne csak egyféle megoldást keressünk.

Az USA Igazságügyi Minisztériuma Trösztellenes Főosztályának az enyheségi programja (*leniency programm*) volt az ilyen jellegű programok úttörője. A Főosztály nevéhez két program fűződik: (1) az először 1978. október 4-én kihirdetett, majd 1993. augusztus 10-én módosított Vállalati enyheségi program (*Corporate Leniency Program*) és (2) az 1994. augusztus 10-i Egyénekre vonatkozó enyheségi program (*Leniency Programm for Individuals*). Ezeknek a programoknak az alapján a „*leniency*” azt jelenti, hogy az ellen a cég vagy az ellen a személy ellen, amely/aki bejelentést tesz jogellenes trösztellenes tevékenységéről, büntető eljárásban nem emelnek vádat bejelentett tevékenysége miatt. Ez azonban a *vállalatot* a *háromszoros* trösztellenes kártérítési igények alól nem mentesíti, amely utóbbi követelések az Egyesült Államokban polgári per útján érvényesíthetők.

Ha az alábbi feltételek teljesülnek, és a Trösztellenes Főosztály részéről a bejelentést megelőzően vizsgálat nem folyt, a mentesség *automatikusan* következik be (nincs helye bűnüldözői mérlegelésnek).

A *vállalati* enyheségi politika alapján a – megbüntetés alól különben *teljes* mentesítést adó – kegyelemnek (*total amnesty*) az elnyeréséhez, *mielőtt vizsgálat indult volna*, a következő feltételeknek kell teljesülniük: (1) amikor a vállalat jelentkezik, a Főosztály a bejelentésre kerülő jogellenes tevékenységről előzetesen semmilyen más forrásból nem kapott tájékoztatást; (2) a bejelentés tárgyát képező jogellenes tevékenység feltárását követően a vállalat azonnali és hatékony intézkedést tett a jogellenes tevékenységben való részvételének megszüntetésére; (3) a vállalat a jogsértésről őszintén és teljes körűen számol be és a Főigazgatóságot az egész vizsgálat alatt tökéletes, folyamatos és teljes együttműködéssel segíti; (4) a *jogsértés beismerése valóban vállalati aktus* – egyes felső vezetők (executives) vagy tisztségviselők (officials) elszigetelt vallomásaival szembeállítva; (5) a vállalat, ahol lehetséges, a sértett feleknek kártérítést nyújt. (A kártérítés követelményének azonban a Trösztellenes Főigazgatóság a *gyakorlatban* nem szerez érvényt, amivel méltányolja, hogy a sértett felek háromszoros kártérítés iránt perelhetnek az USA trösztellenes joga alapján.); (6) A vállalat nem kényszerített további felet arra, hogy a jogellenes tevékenységben részt vegyen és a tevékenységben nyilvánvalóan nem volt vezető szerepe vagy nem volt a tevékenység szervezője.

Az *egyénekre* vonatkozó enyheségi politikának olyan egyének a kedvezményezettjei, akik a Főosztállyal a *saját nevükben* lépnek kapcsolatba és nem vállalati ajánlat vagy beismerés részeseként. A feltételek a következők: (1) amikor az egyén jelentkezik, hogy a jogellenes tevékenységet bejelentse, a Főosztály a bejelentésre kerülő jogellenes tevékenységről előzőleg semmilyen más forrásból nem kapott még tájékoztatást; (2) az egyén a jogsértésről őszintén és teljes körűen számol be és a Főigazgatóságot az egész vizsgálat alatt tökéletes, folyamatos és teljes együttműködéssel segíti; (3) az egyén nem kényszerített további felet, hogy a jogellenes tevékenységben részt

vegyen és a tevékenységben nyilvánvalóan nem volt vezető szerepe vagy nem volt a tevékenység szervezője. [6]

Azt követően, hogy a Clinton-adminisztráció bejelentette, hogy az egyénekre, valamint a vállalatokra enyhései programot alkalmaz, 1995 végéig körülbelül csak 20 olyan ügy keletkezett, amelyben az ténylegesen alkalmazásra is került, azonban amerikai antitröszt-ügvedek szerint az *egyénekre* 1993 óta alkalmazott programnak ennek az alacsony számnak az ellenére volt néhány *váratlan* következménye. *Les Jacobs* trösztellenes ügyekre szakosodott ügyvéd például a következő kijelentést tette: „A programnak van egy természetellenes eredménye. A vallomásra nagymértékben ösztönzött egyetlen személy rendszerint az, aki a legbűnösebb és már a legközelebb áll ahhoz, hogy elcsípjék.” Ugyanő világított rá arra is, hogy a program a versenyhatóságok számára milyen *rejtett* előnyökkel jár: „Ezeknek a pasasoknak (vállalati felső vezetőknek), amikor körülülük az asztalt, hogy megállapodást kovácsoljanak ki, nemcsak arra kell gondolniuk, hogy büntetőjogi büntetésnek tehetik ki magukat, hanem arra is, hogy az asztal körül ülő emberek közül mindegyiknek megvan a lehetősége arra, hogy kedvezőbb elbánásban részesüljön, ha bármikor meglesz rá az oka, hogy a kormányzathoz menjen és beszéljen.” [7]

Az Európai Közösség Bizottságának (a továbbiakban: Bizottság) bírságkedvezményre vonatkozó közleménye a közösségi *kartelljognak* azokkal a rendelkezéseivel összefüggésben *értelmezhető* csak hiánytalanul, hézagmentesen és világosan, amelyekre *ráépül*. Ezért a következőkben ez utóbbiakról lesz szó.

## **1. A versenykorlátozás célú/hatású összehangolt magatartás tilalma az EK-Szerződésben. A harmonizált hazai szabályozás és jogalkalmazási gyakorlat**

Az EK-Szerződés tilalma – a *Sherman Act* rendelkezéseitől eltérően – nem magát a titkos megállapodást, hanem annak külső jegyeket felmutató, a gyakorlatban főleg a piaci árak alakulásából könnyebben felismerhető *eredményét*: az *összehangolt magatartást* (*concerted practices*) ragadja meg, ami csökkenti a bizonyítás nehézségét is. 81. §-ának (1) bekezdése értelmében a közös piacon összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalatok közötti megállapodás, vállalati társulások döntése és összehangolt magatartás, amely alkalmas a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására, és amelynek célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny akadályozása, korlátozása vagy torzítása.

A 81. § (1) bekezdése a versenykorlátozás *általános tilalmán* felül *példálódzó felsorolást* is ad a versenykorlátozás elkövetési formáiról, azonban érdeklődésünkre inkább az tarthat számot, hogy a *tapasztalatok szerint* melyek az összehangolt gyakorlatnak a *tipikus* területei.

A kartellben részt vevő vállalkozások az egymás közötti érdemi versenyt általában az árak színvonalára, az ajánlati árak és szolgáltatások fajtáira, az előállított vagy eladott mennyiségekre, a kiszolgált fogyasztók kategóriáira és a mindegyikük által lefedett területekre vonatkozó *összejátszással* helyettesítik. [8]

A versenyt korlátozó *összehangolt magatartás tilalma* védőháloul szolgál. Célja, hogy csapdát állítson azoknak az összejátszó vállalkozásoknak, amelyeket az EK-Szerződés 81. §-a máskülönben nem érne el. Elejét veszi ugyanis annak, hogy e vállalat-

kozások ennek a szakasznak az alkalmazását azáltal kerüljék el, hogy oly módon játszanak össze, ami nem üti meg egy határozott megállapodás mértékét. Az összehangolt magatartás kifejezés értelmét az Európai Bíróság magyarázta meg a 48, 49, 51-7/69 *ICI v. Bizottság (Dyestuffs)* [1972] ECR 619, 655, [1972] CMLR 557 esettel kapcsolatban. A bíróságnak az volt a véleménye, hogy ez a szakkifejezés azt a vállalkozások közötti koordinációt ragadja meg, amely anélkül, hogy elérné azt a szintet, amelyen egy tulajdonképpeni megállapodás létrejön, tudatosan gyakorlati együttműködéssel helyettesíti közöttük a verseny kockázatát. [9]

Az Európai Közösségben szerzett tapasztalatok szerint a titkos megállapodásokban részt vevő vállalkozások minden elképzelhető (és el sem képzelhető) intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy áruló nyomokat ne hozzanak létre, ill. hogy azokat eltüntessék. Egyes vállalatokat fizetett tanácsadók tanítják meg például arra, hogy a kartell bizonyítékát *miként kell elrejtetni*: színlelt „hajnali házkutatásokat” rendeznek, a vállalat ügyeinek a Bizottság által folytatott váratlan vizsgálatát mímelve. (Megjegyzendő különben, hogy a Bizottság előre be nem jelentett, közkeletű elnevezéssel hajnali házkutatásként – *dawn raid* – emlegetett ellenőrzései a valóságban a rendes üzleti órák alatt zajlanak le.) Más vállalatok arról gondoskodnak, hogy áruló nyomok *létre se jöjjenek*. Ügyvédek jelen vannak a fontos értekezleteken, figyelemmel kísérik azok menetét és biztosítják, hogy a *megtárgyalt ügyek* ne lépjenek túl a törvényesség határain, ne tévedjenek át a kartellre szövetkezés területére. A kartell Achilles-sarka a dokumentálás. Amit a Bizottság egy rajtaütésnél keres, az *irat*: értekezletek jegyzőkönyvei, tervek vagy a vállalati politika útmutatója, amelyek egymáshoz illesztve felfedik a kartell létezését. Gyakran egy középvezető az, aki szükségét érzi, hogy a beszélgetésekről és döntésekről egyidejűleg beszámolókat készítsen, vagy azért, hogy átadja azokat egy felettesének, vagy azért, hogy igazolásul szolgáljanak arra az esetre, ha szavait kétségbe vonnák. Ez volt a helyzet az ún. *Cartonboard* kartell, a Bizottság egyik legnagyobb kartellromboló sikere esetében is: a megtévesztés fátyla ellenére, amely magában foglalt hamis értekezleti jegyzőkönyveket és a kartell tagjai között egy olyan megállapodást, hogy minden okmányt megsemmisítenek, a Bizottság felfedezett „magán”-feljegyzéseket, amelyek feltárták az árörögítő és piacfelosztó megállapodásokat. [10]

Ami a váratlan rajtaütéseket illeti, az Európai Unió Tanácsa (a továbbiakban: Tanács) 1962. február 6-i 17. sz. rendeletével hatalmazta fel a Bizottságot, hogy az utóbbi az EK-Szerződésben előírt feladatai teljesítése érdekében a vállalatoknál és vállalati társulásoknál „minden szükséges vizsgálatot” elvégezzen. E cél érdekében a Bizottság megbízott tisztviselői a következő jogosultságokkal rendelkeznek:

- a) a könyvek és egyéb üzleti dokumentumok megvizsgálása;
- b) a könyvekből és üzleti dokumentumokból másolatok és kivonatok készítése;
- c) helyszínen szóbeli nyilatkozatok kérése;
- d) a vállalat minden helyiségébe, ingatlanába, szállítóeszközébe való belépés.

A megbízott tisztviselők érkezésükről adhatnak előzetes értesítést, vagy mehetnek *figyelmeztetés nélkül*.

A Bizottság *Polypropylene* esetben hozott döntésének felülvizsgálata során az Európai Bíróság elfogadta egyes feleknek azt az érvelését, hogy az összehangolt magatartás

fogalma a vállalkozások közötti összehangoláson *felül* megkívánja „a piacon az ezt követő *magatartást* és a kettő között az ok és következmény közötti viszonyt”. Mivel azonban a Bizottság az összehangolást bizonyította, a vállalkozásé a teher, hogy bebizonyítsa: az összehangolást a piacon magatartás nem követte. (*Polypropylene* [1986] Hivatalos Lap L230/1, [1988] 4 CMLR 347) [11]

A piacon mutatózó *párhuzamos magatartás* nem eleve (*per se*) jogellenes és általában *csak akkor* bizonyítéka megállapodásnak vagy *összehangolt magatartásnak*, ha *nem* olyanfajta magatartás, mint amilyenre az adott piacon számítani szoktak (azaz a Bizottság állítása szerinti *párhuzamos magatartás* – figyelembe véve a termékek természetét, a vállalkozások nagyságát és számát, valamint az adott piac terjedelmét – *nem magyarázható mással, mint összehangolással*) és a magatartásnak más valószínű magyarázata nincs. [12]

Most hazai vizekre átevezve: a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényünk 11. § (1) bekezdése a jogharmonizáció jegyében szintén tiltja – egyebek mellett – azt a vállalkozások közötti *összehangolt magatartást*, amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki, továbbá „eurokonform” Gazdasági Versenyhivatalunknak az e rendelkezéshez fűződő döntési gyakorlata is.

A Gazdasági Versenyhivatal arra az EK-gyakorlatra alapozva, amely abból indul ki, hogy az összehangolt magatartás megállapíthatóságához az érintett vállalkozások közötti valamely *kapcsolatfelvétel* bizonyítottsága szükséges, ez utóbbit a magyar gyakorlatban is az összehangolt magatartás bizonyítottsága fontos tényállási elemének tekinti.

Például a magyarországi kávéforgalmazási vállalkozások összehangolt magatartásának megállapításakor a Gazdasági Versenyhivatal jelentőséget tulajdonított annak, hogy a vállalkozások vezetői a Kávészövetség keretében rendszeresen találkoztak egymással (*Vj-185/1994., Vf. É. 1995. évi 1. szám*).

A kapcsolatfelvétel ténye az összehangolt magatartásnak természetesen nem elegendő bizonyítéka még akkor sem, ha a vállalkozások a piacon *párhuzamos magatartást* tanúsítanak. Ez utóbbi magatartás ugyanis csak akkor tekinthető elégséges bizonyítéknak, ha annak *egyetlen ésszerű magyarázatát* a magatartás összehangolása jelenti. Ehhez általában annak a lehetőségét kell *kizárni*, hogy a párhuzamos magatartás mögött

– valamely, mindegyik szereplőt azonosan érintő külső változásra adott objektíve azonos válasz – és kizárólag ez – húzódik meg (pl. valamely meghatározó alapanyag drágulása), vagy

– az adott piac kiemelkedő (vezető) szereplője magatartásának a többi szereplő általi ésszerű követése áll.

Az előzőekben említett kávékartell esetében a Gazdasági Versenyhivatal mindenekelőtt az egyes vállalkozások gazdálkodási feltételeiben mutatózó jelentős eltérések alapján és az áremelések időzítésének elemzésével *zárta ki* a párhuzamos magatartás lehetséges magyarázati közül a fentieket. [13]

A fentiekben a második „bajusz” alatt szereplő feltétel egyébként az *oligopolisztikus piacot* jellemzi. Az ilyen piacon egy-egy „vezető” gyártó árait követik a többiek. [14]

## 2. A versenykorlátozó megállapodások és összehangolt magatartások bírságszankciója

A Bizottság vállalatokkal és vállalati társulásokkal szemben – határozat útján – egyeztetől egymillió euróig terjedő összegű pénzbírságot, vagy *pedig* – ezt az összeget meghaladóan – a sérelmes cselekményben részt vevő egyes vállalatokra a legutóbbi üzleti évben elért forgalmuk tíz százalékáig terjedő összegű pénzbírságokat szabhat ki, ha azok az EK-Szerződés 81. § (1) bekezdését *szándékosan* vagy *gondatlanul* megsértik. A pénzbírság nagyságának meghatározásánál a sérelem súlya mellett a jogsértő cselekmény időtartamát is figyelembe kell venni. (A Tanács 1962. február 6-i 17. sz. rendeletének 15. cikkely (2) bekezdése) Megjegyzendő, hogy a Bizottság azon határozatai ellen benyújtott panaszok esetében, amelyekben pénzbírságot szabott ki, a Bíróság jogosult a határozat *korlátlan* felülvizsgálatára; a kiszabott pénzbírságot érvénytelenítheti, csökkentheti vagy felemelheti. Ez idő szerint vita folyik az EK-ban arról, hogy tanácsos-e büntetőjogi büntetéssel – beleértve a börtönbüntetést is – sújtani a vállalaton belül azokat a *tisztségviselőket*, akik a versenyjogba ütköző cselekményekért felelősek. [15]

Külkereskedelmi szerződések kötésével foglalkozó vállalkozásainknak és jogi tanácsadóinknak érdemes figyelni arra, hogy a kiszabható bírság keretének jogszabályi meghatározása nem tesz különbséget a tekintetben, hogy a versenyt korlátozó magatartás megállapodás vagy összehangolt gyakorlat formájában jelentkezik-e – tehát e rendelkezés ugyanúgy érvényes a *szerződések* „feketelistás” kikötései esetén is, példának okáért abban az esetben, amikor egy kizárólagos forgalmazási szerződésben a szállító a vevőnek (szándékosan vagy gondatlanul) *abszolút* területi védelmet biztosít.

A 15. cikkely (2) bekezdésének értelmében a Bizottság – mint láttuk – csak akkor szabhat ki bírságot, ha a jogsértést szándékosan vagy gondatlanul követték el.

A „szándékosan” meghatározás a *verseny korlátozására irányuló* és nem az előírások megszegését célzó szándékra utal. Az Elsőfokú Bíróság a *PVC Cartel II* esetben a következőket mondta ki:

Ahhoz, hogy a Szerződés verseny-előírásainak megszegése szándékosan elkövetettnek legyen tekintendő, nem szükséges, hogy a vállalkozás tudta, hogy ezeket a *szabályokat* sértette meg; elegendő, hogy nem lehetséges, hogy ne tudta volna, hogy magatartása a *verseny korlátozására* irányul.

Mihezértés végett nem árt tudni, hogy a 19/77, *Miller International Schallplatten GmbH v. Commission* [1978] ECR 131 esetben a Bíróság *elutasította* a vállalatnak azt az érvelését, hogy *nem szándékosan* szegte meg a 81. § (1) bekezdését azáltal, hogy megtiltotta az exportokat, merthogy a szerződéstervezetet véleményező *jogi tanácsadó* (egyébként bizonyítottan) nem hívta fel a figyelmét a jogsértésre.

Hogy *gondatlanságon* mi értendő a 15. cikkely (2) bekezdése alkalmazása szempontjából, a Bíróság soha nem definiálta, de a Bizottság és a Bíróság a jogi személynek minősülő tapasztalt kereskedelmi vállalkozásoktól elvárja, hogy értsenek ahhoz, amivel foglalkoznak. [16]

### 3. Bizottsági irányelvek a bírság kiszabásának módszeréről

Már szó volt róla, hogy a Tanács 1962. évi 17. sz. rendeletének előírása szerint a pénzbírság nagyságának meghatározásánál a sérelem súlya mellett a jogsértő cselekmény időtartamát is figyelembe kell venni. Ez nagyon általános iránymutatás a bírság kiszabásának módszeréhez, miáltal a jogalkalmazóra marad – és van bízva – a bírságkiszabási politika részleteiben való kimunkálása.

A Bizottság a szóban lévő jogszabályhelyet kibontakoztatta, mintegy „aprópénzre váltotta”: a rendelet kiadása után 36 év elteltével lerögzítette a bírság kiszabása során általa alkalmazott módszert. A Hivatalos Lapban 1998-ban C9/3 alatt közzétette a bírság kiszabásának módszeréről szóló irányelveket (Guidelines on the method of setting fines pursuant to Art. 15(2) of Reg.17/62 and Art. 65(5) ECSC), a továbbiakban: Irányelvek.

Van olyan – megalapozottnak látszó – vélemény, hogy az Irányelvek publikálása bizonyos átláthatóságot biztosít, azonban a megbírságolt vállalatok az adott helyzetnek megfelelően érvelhetnek azzal, hogy a bírság kiszabásának módszere *nem követte* az Irányelveket, és ebben az értelemben a Bizottság az Irányelvekkel „öngólt löhet”. [17]\*

Az Irányelvekben leírt módszer szerint a jogsértés súlyosságára és időtartamára való hivatkozással először egy *alapösszeg* kerül kiszámításra, miközben figyelembe vett tényező a vállalat nagysága. Ezután ennek felemelésére kerül sor, ha súlyosító körülmények forognak fenn, vagy csökkentésére enyhítő körülmények megléte esetén. Az eredményként kapott összeg kiigazítható „az eset sajátos körülményeire való tekintettel”.

A jogsértés súlyosságának meghatározásánál az előírások csekélyebb, súlyos és nagyon súlyos megsértése tenne különbséget. A szabályok jelentéktelen megszegése, mint például a csupán az EU korlátozott részét érintő vertikális korlátozások, általában 1000 és 1 millió euró közötti bírságokat vonnának maguk után. Súlyos korlátozások, például a nagyobb léptékű vertikális korlátozások (valamint a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés, beleértve a szállítás megtagadását és a diszkriminációt) 1 milliótól 20 millió euróig terjedő bírsággal lenne sújtandó.

A nagyon súlyos jogellenes magatartások, mint például az árörögzítési vagy a piacfelosztási kartellek, 20 millió euró fölötti bírsággal járnának. Ezeket az összegeket a Bizottság aztán kiigazítaná, figyelembe véve az érintett cégek nagyságát és gazdasági kapacitását. A jogsértés tartamát venné aztán tekintetbe, éves időtartamonként 10%-ig terjedő bírságemeléssel.

Azok a „súlyosító körülmények”, amelyek a bírságot növelhetnék, az ismételt jogsértéseket, a Bizottsággal való együttműködés megtagadását, vezető vagy kezdeményező szerepet, más cégekkel szemben abban az irányban tett intézkedéseket, hogy a jogellenes gyakorlatot rájuk kényszerítsék és a jogsértő magatartás révén elnyert magas nyereséget foglalják magukban.

Az „enyhítő körülmények” a passzív szerepet, a jogellenes gyakorlatba való csupán részleges belebonyolódást, a Bizottság közbeavatkozásakor a magatartás azonnali megszüntetését, a Bizottsággal való együttműködést és a gondatlan vagy nem szándékos jogsértést ölelik fel.

A *jelentős együttműködést* tanúsító kartelltag részére a bírság tetemes mértékű, „kedvesináló” csökkentésének taktikáját a Bizottság, még mielőtt – a továbbiakban ismertetendő – közlemény formájában meghirdette volna, a *gyakorlatban* már alkalmaz-



ta. A fentebb már szóba került *Cartonboard* esetben az egyik főkolompos „saját jószántából bevallotta” a jogsértést és a Bizottságnak részletes bizonyítékot szolgáltatott ([1994] Hivatalos Lap L243/1). Bíróságát kétharmadával, 11,25 millió ECU-ra csökkentették, ami a Közösség *cartonboard* piacán az irányadó évben elért forgalmának 3 százalékát tette ki – szemben a többi főszereplő által elszenvedett 9 százalékkal. [18]

#### 4. A vitaminkartell eset – az Irányelvek valóra váltásának friss példája

A Bizottság 2001 októberében nyolc vitaminyártó céget 855 millió 220 ezer euró rekordösszegű bírsággal állított pellengérré többféle vitamin tekintetében létrehozott ár- és kvótamegállapodásos kartell 1989 szeptemberétől 1999 februárjáig tartó működtetése miatt.

Az árrögzítési és értékesítés-korlátozási terv megvalósításának mechanizmusa bizalmas információk cseréjét, éves „bűdzségekről” való megállapodásokat és a terv felügyeletére és végrehajtására formális struktúra létrehozását foglalta magában. A kartellben a két főkolompos az első és második számú multinacionális vitaminyártó cég volt: a svájci *Hoffmann-La Roche* gyógyszeripari óriás és a *BASF* német vállalat. *Hoffmann-La Roche*-t a kartell „jelkének” szemelték ki, *BASF* pedig – úgy hírlík – „kiemelkedő szerepet” vállalt. Ők ketten a többi bűnös közül sokakat toboroztak a „klubjukba”.

A bírságok kalkulálása a jogsértés súlyosságának és tartamának, valamint sok egyéb tényezőnek az alapján történt. A Bizottság ezt a versenykorlátozást példátlan jogsértésnek tekintette, ami „nagyon súlyos” és hosszú tartamú volt (több mint öt évig tartott). A Bizottság *Hoffmann-La Roche*-t elképesztő 462 millió euró összegű bírsággal sújtotta. (Hogy a nagyságrendet könnyebben el lehessen képzelni: e cikk írása idejében ez az összeg – az MNB devizaárfolyamán átszámítva – több mint 113 milliárd forintot tett ki.). *BASF* 296 millió euró bírságot kapott.

Azonkívül három japán vállalatra, a *Takeda Chemical Industries*-ra, az *Eisai Co. Ltd.*-re és a *Daiichi Pharmaceutical Co.*-ra szabott ki a Bizottság 37,05 millió euró, 13,23 millió euró, illetve 23,4 millió euró összegű bírságot. A német *Merck* cég 9,24 millió euró, a *Solvay Pharmaceuticals* holland vállalat pedig 9,10 millió euró bírságot kapott.

A kartellbe belebonyolódott öt további vállalat bírságolására azért nem került sor, mert azok a kartellek, amelyekben részt vettek, azt megelőzően öt évvel vagy még korábban megszűntek, hogy a Bizottság a vizsgálatát megkezdte volna.

Az *Aventis francia* vállalat – az alábbi 5. pontban ismertetett – *enyheségi közlemény* alapján *teljes mentességben* részesült, éspedig annak révén, hogy az első volt a Bizottsággal való együttműködésben az A- és az E-vitaminok tekintetében létrejött kartell vonatkozásában és döntő bizonyítékot szolgáltatott. Megjegyzendő, hogy az enyheségi közlemény 1996. évi kiadása óta ez volt az *első eset*, hogy a Bizottság a közleményben foglaltakat a gyakorlatba átültetve kartell résztvevőjének teljes mentességet nyújtott. 5,04 millió euró bírságot szabott ki viszont a Bizottság *Aventis*-nek a D3-vitaminhoz kapcsolódó kartell ügyében mutatkozó passzív szerepe miatt.

Ezek a bírságok ráadásként jelentkeztek azokra a pénzbüntetésekre, amelyeket *pon-tosan ugyanezért a kartellért* az USA joga alapján több mint két évvel korábban szabtak ki. Az USA-ban az eljárás akkor indult, amikor a francia gyógyszerérdekeltség, *Rhone*

*Poulenc* figyelmeztette az Igazságügyi Minisztériumot a törvénybe ütköző tevékenységre abból a célból, hogy mentességet biztosítson a büntető eljárás alól.

Az USA-ban *Hoffmann–La Roche*-t az akkor rekordnak számító 500 millió \$, BASFt pedig 225 millió \$ pénzbüntetéssel büntették.

*Hoffmann–La Roche* korábbi nemzetközi marketingigazgatója, *dr. Kuno Sommer* 1997-ben a kartellben való részvétel vádjával kapcsolatban bűnösnek vallotta magát – és hazudott az Igazságügyi Minisztérium vizsgálóinak, megkísérelve a *titkos megállapodás* eltussolását. 100 000 \$ pénzbüntetést kapott és négy hónap tartamú börtönbüntetést töltött le. [19]

A Bizottság a kartellügyekben elemzését szokásosan a következő sorrendben végzi:

a) a jogsértés súlyosságának és tartamának megfelelően meghatározza a bírság *alapösszegét*;

b) figyelembe veszi a *súlyosító és enyhítő* körülményeket;

c) alkalmazza, amennyiben alkalmazható, az *enyheségi közleményt*.

Ez a hármas tagozódás jól nyomon követhető az alábbi 6. pontban részletesebben ismertetett nátrium-glukonát kartellben részt vevő *Jungbunzlauer* vállalat megbírságolásával kapcsolatban:

A Bizottság megállapította *Jungbunzlauer* bírságának *alapösszegét*. A céget a kartell mögötti hajtóerőnek tekintve, ezt a bírságalapot 50%-kal *felemelte* és ezzel azt 20,4 millió euróra növelte, majd – az enyhéségi közlemény szem előtt tartásával – a vállalatot 20%-os *bírságcsökkentésben* részesítette azért, mert még a Bizottság kifogásközlésének kibocsátása előtt megerősítő, alátámasztó információkat közölt.

A következő pontban a Bizottság analizésének, fentebb c)-vel megjelölt harmadik szakaszában alkalmazott enyhéségi közlemény ismertetésére és elemzésére kerül sor.

## 5. A Bizottság enyhéségi közleménye

A Bizottság „Közlemény a bírság mellőzéséről vagy csökkentéséről a kartellügyekben” (*Notice on the non-imposition or reduction of fines in cartel cases* címmel tette közzé ugyan 1996. július 18-án a Hivatalos Lap C207 számában közleményét (a továbbiakban: Közlemény), de nem ez a hosszú név, hanem – lehet, hogy az USA-beli hasonló célú „program” *leniency* jelzőjének inspirációjára – az enyhéségi közlemény (*leniency notice*) megnevezés honosodott meg mind a *szakirodalomban*, mind a nem szakmai sajtóban. (Emellett nem ritkán találkozni azzal, hogy még jogi szakírók sem nevezik műveikben a Közleményt eredeti nevéen, de még csak enyhéségi közleménynek sem, hanem besúgási közleményként [*Whistle-blowing Notice*] említik.)

A „csökkentett bírságot – együttműködő magatartásért” elve nem volt ugyan ismeretlen eszme az európai versenypolitikában a Közlemény kibocsátásának idejében – a fentebb 1. pont alatt szóba került *Cartonboard* esetben 1994-ben hozott határozatában a Bizottság már alkalmazta –, de első ízben a *Közlemény* fektette le a csökkentés elérhető fokozatainak feltételeit és engedte meg a teljes mentesség lehetőségét.

A Közlemény lényegében az enyhesség három különböző fokozatát teszi lehetővé:

(1) a bírság kiszabásának mellőzése vagy a bírság összegének nagyon lényeges (*very substantial*) (75-100%-os) csökkentése;

(2) a bírság lényeges (*substantial*) (50-75%-os) csökkentése vagy

(3) a bírság jelentős (*significant*) (10-50%-os) csökkentése.

A bírság kiszabásának mellőzése vagy a bírság összegének nagyon lényeges (75-100%-os) csökkentése

Egy vállalatnak ahhoz, hogy elkerülje azt a bírságot vagy elnyerje annak a bírságnak a legalább 75%-os csökkentését, amelyet vele szemben kiszabtak volna, eleget kell tennie az itt következő *valamennyi* feltételnek:

(a) tájékoztatnia kell a Bizottságot egy titkos kartellról, mielőtt a Bizottság megkezdte a részt vevő vállalatok határozattal elrendelt vizsgálatát, feltéve hogy a Bizottságnak nincs már elégséges információja, hogy megállapítsa az állított kartell létezését;

(b) az *első* vállalatnak kell lennie, amely döntő bizonyítékot hoz fel a kartell létezéséről (azaz olyan bizonyítékot, amely dokumentálja a kartellt);

(c) a kartellben való részvételét be kell fejeznie legkésőbb akkor, amikor a kartell létezését a Bizottságnak feltárja;

(d) a Bizottságot el kell látnia a kartellt illetően rendelkezésére álló minden tárgyhoz tartozó információval, okiratokkal és bizonyítékkal és az egész vizsgálat alatt folyamatosan és teljes együttműködést kell fenntartania; és

(e) nem kényszerített más vállalatot a kartellben való részvételre és a jogellenes tevékenységben kezdeményezőként nem tevékenykedett vagy nem játszott meghatározó szerepet.

#### *A bírság lényeges (50–75%-os) csökkentése*

50–75%-os bírságcsökkentés alkalmazható azoknak a vállalatoknak a tekintetében, amelyek eleget tesznek a fenti (b)–(e) pontokban foglalt feltételeknek is és fel is tárják a titkos kartellt azután, hogy a Bizottság a kartellben részt vevő felek telephelyein belekezdett egy határozattal elrendelt vizsgálatba, amelynek révén nem sikerült elégséges indokot felfedezni a döntéshez vezető eljárás folyamatba tételéhez.

#### *A bírság jelentős (10–50%-os) csökkentése*

Abban az esetben, ha egy vállalat nem tud eleget tenni a fenti (a)–(e) pontokban foglalt feltételeknek, még lehetősége van arra, hogy a Közlemény alapján a „jelentős csökkentés” kedvezményében részesüljön. A Közlemény alkalmazásában a Bizottság adhat 10–50% engedményt abból a bírságból, amely kiszabásra került volna. A „jelentős csökkentés” két *példáját* foglalja magában a Közlemény: (1) a vállalatnak vagy el kell látnia a Bizottságot olyan információval, okiratokkal vagy egyéb bizonyítékkal, amely *lényegesen* hozzájárul a jogsértés meglétének megállapításához, *mielőtt* a kifogásközlés (*statement of objections*) elküldése megtörtént, vagy (2) tájékoztatnia kell a Bizottságot,

*miután* a kifogásközlést megkapta, hogy nem vitatja alapjaiban azokat a tényeket, amelyekre a Bizottság állításait alapozza. (Ha a vállalat az Elsőfokú Bíróság előtt vitatja a tényeket, a Bizottság – a Közleményben foglaltak értelmében – rendszerint kérni fogja a Bíróság összegének *felemelését*.)

Ami a fenti szövegben szereplő kifogásközlés mibenlétét illeti, a 2842/98 rendelet (Hearing Regulation) 3(1) szakasza szerint „a Bizottság írásban tájékoztatja a feleket az ellenük emelt kifogásokról” ([1998] Hivatalos Lap L354). A 2(2) szakasz értelmében a Bizottság határozatai csak azokkal a kifogásokkal foglalkozhatnak, amelyek tekintetében a feleknek lehetőségük volt, hogy ismertessék a véleményüket. A kifogásközlés előadja a tényeket, ahogyan azokat a Bizottság látja, jogi elemzést tartalmaz, amely megmagyarázza, hogy az EK-Szerződés 81. §-a miért tekinthető megsértettnek, és közöl minden szándékolt jogkövetkezményt, amelynek alkalmazását a Bizottság fontolóra veszi. A kifogásközlésben meg kell jelölni a jogsértés időtartamát is. A Bizottság nem bírsághatja meg a feleket, ha ezt a szándékát a kifogásközlésben nem fejezte ki. [20]

Az Elsőfokú Bíróság pl. a *Cimenteries CBR SA v. Bizottság T-25/95* stb. egyesített ügyekben 2000. március 15-én hozott ítéletében a Bizottság által egy cement-kartellben részt vevő cementgyártókra és nemzeti kereskedelmi társulásokra 1994-ben kivetett bírságokat több mint felével leszállította. Az összbírság 248 millióról 110 millióra csökkent és sok bírság hatályon kívül helyezésre került.

A bíróság a bizonyítékokat rendkívül alaposan megvizsgálta és általánosságban úgy találta, hogy a Bizottság kartellnek a létezését helyesen állapította meg. Komoly hibákat vétett azonban eljárásában és ténymegállapításaiban: helytelenül tagadta meg nevezetesen a feleknek a Bizottság vizsgálati irataihoz való hozzáférését, elmulasztotta értesíteni a feleket arról, hogy rájuk bírságot szándékozik kiszabni, tévesen számította ki a jogsértések időtartamát és helytelenül ítélte meg úgy, hogy felek jelen voltak gyanút keltő gyűléseken. [21]

## **6. A Közlemény alkalmazásának klasszikus példája: a nátrium-glukonát kartell**

A Bizottság ez ügyben hozott határozata azért tekinthető iskolapéldának, mert ennek a kartellnek *valamennyi* résztvevője élvezhette az enyheségi program előnyét.

A Bizottság hat nemzetközi vállalatra: az *Akzo Nobel NV*, *Archer Daniels Midland Company Inc.*, *Avebe BA*, *Fujisawa Pharmaceutical Company Ltd.*, *Jungbunzlauer* és *Roquette Frères SA* cégekre szabott ki bírságot árrögzítő és piacfelosztó kartellben való részvételük miatt.

A vállalatok, amelyek gyakorlatilag az egész világ nátrium-glukonát tisztítóanyag-kínálatának előállítói voltak és amelyek számára az Európai Gazdasági Térség (tehát az EU, Norvégia és Izland) piaca a kartell fennállása alatt évente 18 millió euró értéket jelentett, 1987-től 1995-ig működtették a jogellenes megállapodást. Európában, Japánban és Észak-Amerikában szabályszerű gyűléseket tartottak, amelyeken egyéni értékesítési kvótákról, minimális és célárakról állapodtak meg, és még konkrét vevőket is felosztottak egymás között. A kartell tagjai aztán figyelemmel kísérték egymás kvótáinak betartását, és ha valamelyik cég túlvállalva adott volna el, a következő évre kvótájának csökkentésével büntették volna.

A bírságok teljes összege 57,53 millió eurót tett ki. A 3,6 millió euró bírsággal sújtott *Fujisawa* az addigi legnagyobb – 80%-os – csökkentésben részesült, mivel a kartellről döntő bizonyítékot szolgáltatott. Teljes mentességre lett volna alkalmas, ha nem mulasztotta volna el, hogy jelentkezzen, mielőtt a Bizottság tájékoztatáskérést küldött. *Archer Daniels Midland* (10,13 milliós bírsággal) és *Roquette Frères* (10,8 millióval) a bírságból 40-40% engedményt kaptak, mivel együttműködésük révén az „értéket növelték” (for 'adding value') A 9 millió euró bírságot kapott *Akzo Nobel* és a 3,6 millió euró bírsággal büntetett *Avebe* csak 20% engedményben részesültek, mivel a Bizottságnak semmilyen új információt nem nyújtottak. *Jungbunzlauer* 20%-os bírságcökkentéséről a 4. pontban már volt szó.

Az eset vizsgálata 1997-ben kezdődött azután, hogy a kartellben részt vevő néhány cég hasonló magatartását az Egyesült Államokban leplezték. Ez utóbbi azzal végződött, hogy a vállalatok elismerték bűnösségüket és az Egyesült Államokban és Kanadában büntetésben részesültek. [22]

## 7. A Bizottság enyhességi politikájának mérlege

Egy 2001 februárjában megjelent tanulmányban közölt adat szerint az 1996 júliusában hatályba lépett Közleményt addig hét kartellesetben alkalmazták. Ezekben az ügyekben kivétel nélkül a legszerényebb („jelentős”, 10-50%-os) csökkentésre került sor. [23] Ennek oka, hogy rendkívül szigorúak azok a feltételek, amelyeket az előnyösebb kedvezmény elnyeréséhez teljesíteni kell.

Ami például a legalább 75%-os („nagyon lényeges”) csökkentés alkalmazásának feltételeit illeti, a vállalkozásnak azelőtt kell érintkezésbe lépnie a Bizottsággal, mielőtt ez utóbbi, határozat alapján, vizsgálatot megkezd, *elsőként* kell döntő bizonyítékot felhoznia, és a Bizottságnak nem szabad már elégséges bizonyítékkal rendelkeznie a kartell létezését illetően.

Ez a vállalkozás részéről bizonyos fokú találgatást igényel (miként tudja azt, hogy ő az első, és hogy a Bizottságnak már van-e vagy még nincs elegendő bizonyítéka?), továbbá bizalmat is a Bizottság arról alkotott véleménye iránt, hogy mi „döntő” és mi „elégséges”.

A hátrányok közé tartozik, hogy a vállalat, amely „kipakolt”, nem tudja biztosan a *Bizottság határozatának közzétételéig*, hogy a Közlemény alapján kedvezményben részesül-e (vö. a Közlemény E2 szakaszával). A vállalatok számára elkeserítő, hogy a Bizottság munkával való túlterheltsége miatt eltelhet *néhány év* aközött, hogy a kartell résztvevője a Bizottságnál enyhe elbírálást kér és a határozat publikációja megtörténik.

Az USA Vállalati enyhességi programjával ellentétben nem is tűnne nagyon hasznosnak a Versenypolitikai Főigazgatóság hivatalnokaival arról tárgyalni, hogy amennyiben a vállalat nem működik együtt, mekkora a bírság várható összege, mert a bírságot a *teljes* Bizottság szabja ki. A Bizottságnak a kartellt megtiltó határozatában foglalt bizonyítékot felhasználhatják továbbá a fogyasztók harmadik fél által indított kártérítési perekben – bár idáig csak minimális esetjog jött létre. (A Közlemény nem védi meg a vállalatot attól a polgári pertől, amely a döntés eredményeként indulhat.) [24]

Nem lenne kerek a Közleményről alkotott képünk, ha nem térnénk ki arra a fogyatékoságára, hogy nem biztosít védelmet azoknak a vállalati alkalmazottaknak, akik a Bizottságot *önszántukból* informálják munkaadójuk kartellben való részvételéről.

Akad ellenpélda is. A kanadai Versenytörvény például úgy rendelkezik, hogy az informátor kiléte – még ha kartell-résztevő is – kérelmére titokban tartható és tilos az alkalmazott elbocsátása, feltéve, hogy jóhiszeműen és azon ésszerű meggyőződése alapján cselekedett, hogy munkaadója megsértette a Versenytörvényt. Bár az Egyesült Államok trösztellenes törvényeiben hasonló rendelkezések nem szerepelnek, a szerződésen kívüli károkozási joganyag (*tort law*) alapelvei és az államok munkaviszonyra vonatkozó jogszabályai lényeges védelmet nyújtanának az alkalmazottnak az elbocsátás ellen. [25]

A munkaadója kartellben való részvételét önszántából feltáró alkalmazott megfelelő védelem hiányában munkaadója részéről visszavágásnak van kitéve, ami járt már tragikus következményekkel is.

*Stanley Adams* 1973-ban saját kezdeményezésére beszámolt a Bizottságnak munkaadójának, a *Roche* gyógyszeripari vállalatnak a versenyellenes tevékenységéről. A vállalatot végül is megbírságotlák, de gyanúja *Adams*ra terelődött, és ez ahhoz vezetett, hogy ezt az alkalmazottját *Svájcban* 1974 szilveszterén letartóztatták. *Gazdasági kémkedéssel* vádolták, magánzárkában tartották fogva és nem engedték meg, hogy beszéljen a feleségével; a rendőrség kihallgatta a feleségét, aki később öngyilkosságot követett el. *Adams* egyévi felfüggesztett börtönbüntetést kapott. [26]

A Közleménynek a gyakorlatban felszínre került hiányosságait természetesen világosan látják az Európai Közösségben, és megpróbálnak az orvoslásukra megoldást találni.

Például a holland gazdasági miniszter arról tájékoztatta a holland parlamentet, hogy ajánlotta a Bizottságnak, készítsen számos világos és jelentős javaslatot a Közlemény jobbítására. Ámbár a Fehér Könyv tartalmaz javaslatokat a hivatalból folytatott vizsgálatok számának és a Bizottság hivatalnokai vizsgálati jogkörének növelésére, valamint a panasztételi eljárás megjavítására, a miniszter mégis kételyeit fejezte ki a tekintetben, hogy ezek a javaslatok elégségesek lesznek-e ahhoz, hogy több titkos kartellt fedezzenek fel és tiltsanak meg. Azt gondolja, hogy a Bizottságnak fontolóra kell vennie a „kemény magot alkotó” kartellekre vonatkozó bizonyítékok összegyűjtésének más módszereit, *beleértve a Közlemény megjavítását. Úgy véli, hogy a kartell megszűnését előidézőket jutalmazni kell és számukra megfelelő védelmet kell biztosítani.* Ezek az előnyök – úgy tűnik – kiterjednének pénzbeli jutalomra. Véleménye szerint ez különösképpen azokra az alkalmazottakra lenne alkalmazandó, akik kieszközlik, hogy véget érjen munkaadójuk jogellenes tevékenységekben való részvétele.

Ehhez a nézethez csatlakozott a Lordok Háza a „negyedik jelentésben” (*Fourth Report*). A parlamenti különbizottság (*Selected Committee*) azt javasolta, hogy a Bizottság fogadjon el az *Egyesült Államokéhoz hasonló* enyheségi programot, mivel az a kartellek felfedezésében jobb eredményeket hozna, mint ha e feladatra nagyobb alkalmazottállományt és további erőforrásokat határoznának meg. [27]

Az amerikai „ösforráshoz” való erősebb közelítés gondolata a *hatékonyság* szempontjából tetszetősnek látszik. Az USA Igazságügyi Minisztériumának Trösztellenes Főosztályához érkező vállalati amnesztia iránti kérelmek száma havi átlagban tesz ki majdnem kettőt, míg a Bizottság – amint az ennek a pontnak az elején közölt adatból kiderül – négy és fél év alatt mindössze hét esetben került abba a helyzetbe, hogy a Közlemény alkalmazására lehetősége nyílt.

Hogy szükség van enyheségi politikájának módosítására, annak természetesen a Bizottság is tudatában van és elképzeléséről közleménytervezetet készített. (Egyébként már a Közlemény bevezető részében bejelentette, hogy megvizsgálja majd, hogy szükséges-e módosítani a Közleményt, mielőtt annak alkalmazása során elegendő tapasztalatra tett szert.) Arról, hogy javaslata milyen tartalommal jött létre, a következő, 8. pontban lesz szó.

## 8. A tervezett új enyheségi szabályok

A tervbe vett szabályok elfogadásukkal a Közlemény helyébe lépnek majd és a következő rendelkezéseket tartalmazzák:

Bírság alóli *teljes mentességet* kapna az a cég, amely egy fel nem fedezett kartellról *elsőként* tájékoztatja a Bizottságot. Hogy a teljes mentességre jogosultságot szerezzen, a cégnek elégséges információt kell szolgáltatnia, amely lehetővé teszi a Bizottságnak, hogy *meglepetésszerű vizsgálatot* („hajnali házkutatást”) indítson el.

Az a vállalat, amely teljesíti a mentesség feltételeit, *levelet* kap a Bizottságtól, amely megerősíti, hogy *mentességben részesül majd*, ha a közleményben részletezett *feltételek megvalósulnak*.

A bírságcsökkentési politika akként módosulna, hogy lehetővé tenné a Bizottság számára, hogy megfelelő *jutalomban* részesítse azokat a *vállalatokat*, amelyek a mentességért folyamodót és/vagy vizsgálatokat követően *hozzáadott értéket* (*added value*) *megjelenítő bizonyítékot* szolgáltatnak a Bizottságnak.

A javasolt közlemény szerint a *bírságok csökkentésének összege* a bizonyíték szolgáltatásának *időpontjától* és a bizonyíték *minőségétől* függ. Sávrendszer szerepel a tervezetben mindegyik csökkentéskedvezményezett kategória számára. [28]

A holland gazdasági miniszter előző pontban ismertetett, hatékonyságnövelést célzó javaslatának tükrében nem kerülheti el a figyelmünket, hogy a tervezet nem tér ki a munkaadója kartellben való részvételét önszántából feltáró *alkalmazott jutalmazásának* és védelmének kérdésére. E tekintetben – úgy gondolom – komoly vitákra van kilátás.

## Irodalomjegyzék

- [1] Miguel Angel PENA CASTELLOT [2001]: An overview of the application of the Leniency notice, *Competition Policy Newsletter* (kiadja: az Európai Bizottság Versenypolitikai Főigazgatósága), 1. szám, 11. o.
- [2] Morrison and Foerster *Antitrust and Trade Regulation Practice Group* [1995]: International Enforcement of U. S. Antitrust Laws: New Guidelines and Enforcement Trends, München, 7. o.
- [3] Némethy Andrea [2000]: A jogi személy büntetőjogi felelőssége, *Jogtudományi Közlöny*, november, 463. o.
- [4] Tóth Mihály [2001]: Mielőtt sebtében padot ácsolnánk a jogi személyiségű vádlottaknak, *Jogtudományi Közlöny*, július–augusztus, 282. o.
- [5] Lencsés Károly [2001]: Az Unión kívül más az élet, *Népszabadság*, december 28.
- [6] Lidwyn Broks [2001]: A Patchwork of Leniency Programmes, *European Competition Law Review*, 2. szám, 38. o.
- [7] Hilary Clarke [1995]: Whistle-blowers courted in EC's war on cartels, *The European*, december 6.
- [8] Miguel Angel PENA CASTELLOT: i. m. uo.
- [9] Alison Jones és Brenda Sufryn [2001]: EC COMPETITION LAW, OXFORD, 658. o.
- [10] Joseph Dalby [1996]: How cartels can profit by turning themselves in, *The European*, szeptember 12–18.
- [11] Alison Jones és Brenda Sufryn: i. m. 659. o.
- [12] Alison Jones és Brenda Sufryn: i. m. 668. o.

- [13] Dr. Bodócsi András [2001]: A gazdasági versenyt korlátozó megállapodás tilalma, in: dr. Sárközy Tamás szerk.: Gazdasági törvények kommentárjai. Versenyjog, Budapest, 99. o.
- [14] Vörös Imre [1996]: Az európai versenyjogok kézikönyve, 408 lapszéli szám
- [15] Alec Burnside [2002]: EU-Developments – Modernisation. Vitamins Cartel, *les Nouvelles*, március, 39. o.
- [16] Alison Jones és Brenda Sufrin: i. m. 902–903. o.
- [17] Alec Burnside [1998]: Calculation of fines for infringement of Articles 85 and 86 EC Treaty, *les Nouvelles, les News mell.*, 7. o.
- [18] Alison Jones és Brenda Sufrin: i. m. 919. o.
- [19] Alec Burnside [2002]: i. m. 38–39. o.
- [20] Alison Jones és Brenda Sufrin: i. m. 878. o.
- [21] Alec Burnside [2000]: EU Developments. Cement Cartel, *les Nouvelles, les News mell.*, június, 10. o.
- [22] Alec Burnside [2001]: Commission Fines Six Companies in Sodium Carbonate Cartel, *les Nouvelles*, december, 153. o.
- [23] Miguel Angel PENA CASTELLOT. i. m. 12–13. o.
- [24] Lidwyn Brokx: i. m. 38. o.
- [25] Lidwyn Brokx: i. m. 42. o.
- [26] Joseph Dalby: i. m. uo.
- [27] Lidwyn Brokx: i. m. 38–39. o.
- [28] Alec Burnside [2001]: EU Review. Draft New Leniency Rules, *les Nouvelles*, szeptember, 119–120. o.